

"פולוניה", אוניית הנוסעים
הפולנית התמימה למראה,
הביאה ארצה רבבות עולים
בשנות ה-30 של המאה
הקודמת. במקביל, בחשאי,
היא נוצלה גם להעברת נשק
פולני ל"הגנה"

חלוצים רקדו על הסיפון ונשק הוחבא בתא המטען

כשהחלה "פולוניה" להפליג לארץ-ישראל, כבר היתה ב"גיל העמידה": היא נולדה ב-1910 במספנה בגלזגו, כראשונה משלוש אוניות נוסעים שנבנו עבור חברת ספנות רוסית. האוניות ניתנו לרוסיה במתנה ע"י מריה פיידורובנה, אלמנת הצאר אלכסנדר השלישי ואמו של הצאר האחרון, ניקולאי השני למימון בניית האוניות מכרה מריה פיידורובנה (לשעבר

הנסיכה דגמר והצאר אלכסנדר ה-3, בחצלוס מעוטר, שנעשה לקראת נישואיהם ב-1866.

הנסיכה הדנית דגמר) את תכשיטיה ולכן זכו השלוש בכינוי "אבני החן של הנסיכה דגמר". בתחילה ניתן לראשונה מהשלוש השם "קורסק", על שם מחוז ברוסיה (שנים לאחר מכן, במלחמת העולם השנייה, התחולל בו קרב הטנקים הכי גדול בעולם, בין הצבא האדום לצבא הנאצי). אחרי המהפיכה, ב-1921, נמכרה ה"קורסק" לחברה פולנית, "באלטיק-אמריקה", ושמה הוסב ל"פולוניה" – שמה הלטיני של פולין. ב-1930 שוב נמכרה האוניה, לחברת ספנות פולנית אחרת, "גדאנסק-אמריקה", שהמשיכה להפעילה בקו פולין-אמריקה, עד העברתה ב-1933 לקו קונסטנצה-חיפה.

"פולוניה" נכנסת לנמל קונסטנצה ב-1933, לקראת הפלגת הבכורה שלה בקו לארץ-ישראל.

מה שמשך את הנהלת חברת "גדיניה-אמריקה" בתחילת שנות ה-30, להפעיל את "פולוניה" בקו לארץ-ישראל היה גל העלייה הגדול של יהודים שהאנטישמיות, האפליה, המיסים הכבדים והעוני בפולין דאז המאיסו עליהם את החיים שם והם החליטו לעזוב הכל מאחוריהם לטובת חיים חדשים בארץ. מספר העולים מפולין בעשור ההוא נאמד בכ-200 אלף ובדיעבד הצילה אותם עלייתם מהשואה. במקביל, היתה זרימה מתמדת של נוסעים גם בכיוון ההפוך, אם של עולים שלא מצאו כאן פרנסה ואם של עולים שהתבססו ונסעו לביקור אצל קרוביהם בפולין. הנהלת החברה ראתה בתנועה הערה הזאת מקור הכנסה פוטנציאלי נכבד והחליטה לנצל. השיקול הזה הצדיק את עצמו, במיוחד לאחר שהסוכנות היהודית חתמה עם חברת "גדיניה-אמריקה" על הסכם, שלפיו יופנו כל העולים מפולין, להפלגה ארצה ב"פולוניה". בעיקבות זאת נסעו העולים שקיבלו סרטיפיקטים (רשיונות עלייה) של ממשלת המנדט, מפולין לרומניה שלושה ימים ברכבת, עלו לסיפון "פולוניה" בנמל קונסטנצה וכעבור ארבעה ימים נחתו בארץ.

הפלגת הבכורה של ה"פולוניה" מקונסטנצה לחיפה יצאה לדרכה בסוף ספטמבר 1933, כחודש לפני הפתיחה הרשמית של הנמל החיפני. ההפלגה לוותה ברעש תקשורתי גדול. הוזמנה אליה חבורה גדולה של נכבדים פולניים ועיתונאים מפולין ומארץ ישראל. לאירוע הגיע אפילו צוות של אולפן הסרטים הפולני WFDiF, שצילם סרט דוקומנטרי על ההפלגה – עם קריינות בעברית, כנראה במחשבה להקרינו בארץ. למעלה: תצלום הפתיחה של הסרטון מראה את "פולוניה" עוגנת ליד הרציף בנמל קונסטנצה, לקראת ההפלגה. החץ מצביע על הרכבת שהביאה את העולים מוורשה הישר אל האונייה.

למוזמנים הפולניים הייתה כל ההפלגה מסכת ארוכה אחת של ארוחות ואירועים חברתיים. גם בהגיעם ארצה נערכו לכבודם מיפגשים חגיגיים עם נציגי הציבור והשלטונות. בתצלום: כמה מהנכבדים הפולניים בארוחה חגיגית לפני הפלגת האוניה.

בלילה שלפני ההפלגה מקונסטנצה הוסיפה
לאווירה החגיגית התאורה המיוחדת
שקישטה את האוניה

"המחותנים" האמיתיים: עולים שזה אך הגיעו מפולין לקונסטנצה ברכבת, מצטלמים למזכרת ליד ירכתי ה"פולוניה", לפני העלייה לסיפון האונייה.

העולים מפולין מטפסים
בכבש המדרגות לסיפון
"פולוניה", בנמל קונסטנצה

רוב העולים דאגו בעת ההפלגה
להצטלם למזכרת מהחוויה...

הפעילות התוססת של הצעירים בקרב העולים התבטאה בין השאר בריקודים – חבורה, חבורה, לפי טעמה: משמאל – "פוקסטרט" של בני המעמד הבינוני. למטה – "הורה" של חלוצים, היוצאים להתיישבות. ואפילו ב"פינת הילדים" פצחו בריקודים (למטה משמאל).

והיו, כמובן, גם יהודים דתיים, שהירבו להתפלל, אם ביחידים (משמאל, למעלה ולמטה) ואם בציבור, בירכתיים (למעלה)

בתצלום: קציני האונייה במיפגש בלתי רשמי עם רב החובל. בים הפתוח היה הוא החוק. כשנכנסה הספינה למים הטריטוריאליים של א"י, עברה הסמכות המשפטית לשלטונות. כך קבע ביהמ"ש העליון, כפי שמדווח (מימין) "דבר" בגיליונו מיום 20.2.35

מוות בטווח ראייה מהרציף
 אוירת צער ריחפה אתמול על ה"פולוניה" בעת שהתקרבה לרציף כנמל חיפה, כנגלל מותה הפתאומי של אחת הנוסעות, ברכה רקונט, בת 32. היא הוכרעה על ידי התקף לב, כעוד בעלה לעתיד ממתין לה על הרציף. האשה באה מאוסטרוב, פולין.
 "פלסטיין פוסט" 7.1.35

מעשה ברב החובל של האניה פולניה

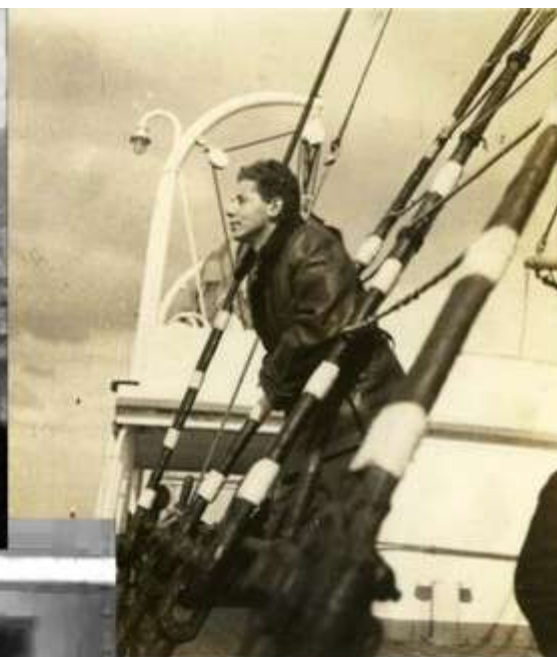
תביעה בלתי שבויה — אולי ראשית זה מסוג זה בארץ — הובאה אתמול לפני בית הדין העליון. העו"ד אולשן הגיש תביעה בשם סר וולף לנדרו נגד רב החובל של האניה "פולוניה" סר ג'יימס וביקש שבית הדין יספור עליו לבוא ולהסביר למה לא ירשה לתובע לרדת מאניתו וכן לפי קוד עליו שלא יעזוב את חופי הארץ עד שבית הדין יספיק בענין זה. התובע בא לארץ באניה "פולוניה" כחור עולה בעל הן "שטות" בשתיים לחופי הארץ יחד עם משפחתו עזר אותו רב החובל, אם כי סער שלטונות העליה הא"י לא היתה כל מניעה לכי ניסחו לארץ. לרבוי רב החובל נתקבלה טלגרמה מפולין שהעציר חייב שם לפני שיש סכסוך 14000 ולוטה (ב-500 לא"י) ולא יתן לו לרדת מתאניה אלא יחזירו לפולין. הנוצר החמיש את הענין וגם הציע לתפקיד בירי הנוסע הפולני את

הסכום האמור כדי לשלם לתובעים אם יוכח שהוא חייב להם. רב החובל ראה את ההצעה ולא שחרר את הנוצר. בשעת הכיורו נתעוררה השאלה, אם יש סכסוך לביה"ד הא"י ביהם לאניה ורב החובל. העו"ד אולשן טען, בו מדחק שלושה קילומטרים מחופי א"י נחשב כטריטוריה א"יית וחוקיה חלים עליה. בית הדין סירב את התביעה ופקד על בית הדין הסמוך בחופה להודיע סר לקבוע פעילו להודיע לפניו ושלא יזלזל לעזוב את חופי א"י עד גמר הכיורו. כן החליט להודיע על זאת ליועץ המשרד פטי. שמיעת תשובתו של רב החובל נקבעה ליום ה'.

האניה עריכה חייה להפליג אתמול אחת"צ. כשנמסרה לרב החובל החלטת ביה"ד שלפיה עדין היה לרדת את הפלגת האניה עד גמר בירי המשפט, ייתר הקברניט על כל הענין, שחרר את הנוצר וחשלי.

לא תמיד היו החיים על הסיפון מלאי עליצות, כפי שמעידות הידיעות להלן. היה זה אך טבעי, שבאונייה שמסיעה רבבות נוסעים במשך השנים, יתרחשו גם מקרים בלתי נעימים...

פעוט לא הורשה לרדת לחוף
 תושבת תל-אביב שטכנה עם בנה בן שלושת החודשים שנוול בעת ביקורה בפולין, לא הורשתה לרדת לנמל (ת"א), מאחר שהפעוט סוג על ידי השלטונות כ"מהגר". נאלצו להמטיח האם והילד לחיפה. "פלסטיין פוסט" 2.5.38
 העיתון לא מדווח מה אירע לאם ובנה בחיפה.

למעלה מימין ומשמאל: ביום האחרון
להפלגה, עלו כל הנוסעים אל הסיפון
ונשאו את עיניהם אל חוף הארץ
הנכספת, שעה ארוכה לפני שאכן
נגלה הכרמל באופק...

...וכשהגיעה האונייה אל הנמל, פצחו
כל העולים כאחד, בשירת "התקווה"
(משמאל)

השירה, הריקודים הסוערים ומספר העולים בכלל, שהגיעו ב"פולוניה", פחתו מאוד לאחר שהערבים פתחו ב-1936 במה שכונה "מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט" וזרעו הרס וקורבנות יהודיים ברחבי הארץ. עולים שכן הגיעו ארצה היו אז מכונסים יותר בעצמם ובדאגותיהם בעת ההפלגה. אלה מהם שנכנסו עם בואם לתוך העיר חיפה יכלו להיווכח במו עיניהם בתמונות כמו זאת, של שוטרים וחיילי צי בריטים, המנסים למנוע בעיר התחתית התפרעות של ערבים, וזה בוודאי לא הוסיף לשלוות רוחם של הבאים.

היעד העיקרי של האוניה בארץ
היה נמל חיפה. אבל לאחר
שנפתח נמל תל-אביב, החלה
ה"פולוניה" להוריד נוסעים גם בו.
בתצלום: האונייה (מסומנת בחץ
כחול) עוגנת מול החוף ונוסעים
שהובאו ממנה בסירת מנוע
(מסומנת בחץ צהוב) יורדים אל
הרציף.

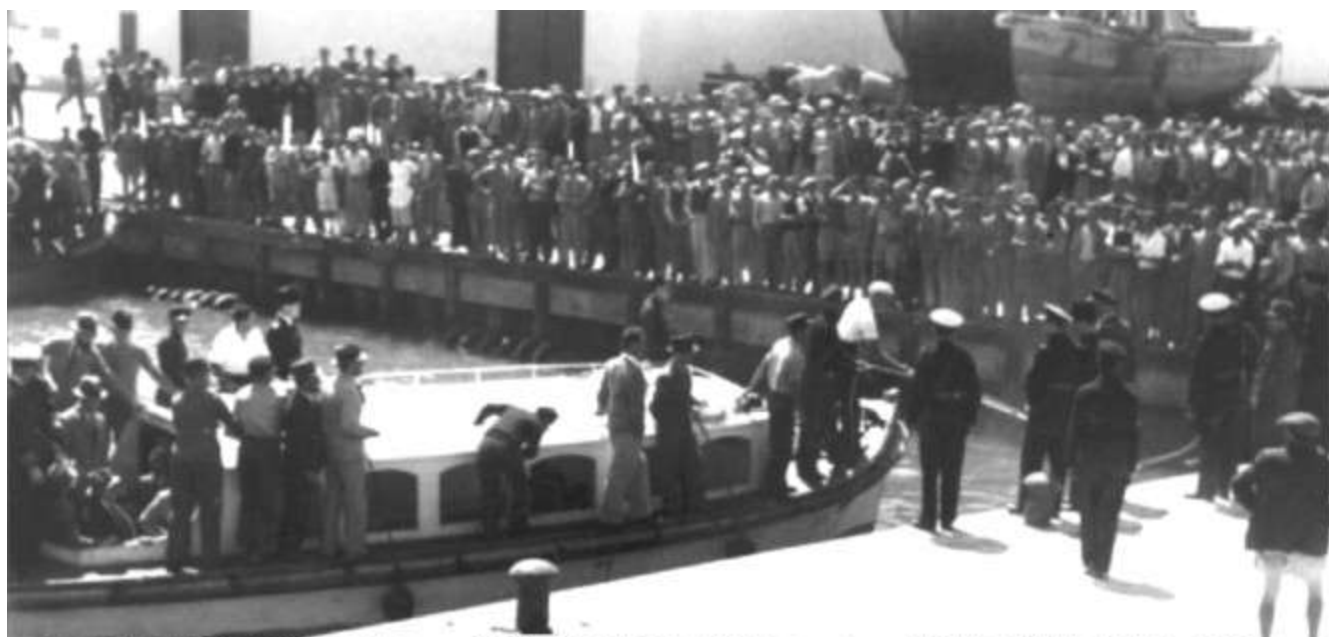

סירת המנוע "עלייה" מביאה עולים
מ"פולוניה" אל הרציף בנמל תל-אביב.

עגנית הבכורה של ה"פולוניה" מול נמל תל-אביב הייתה ב-11 באפריל 1938, כחודש וחצי לאחר פתיחתו לתנועת נוסעים. הייתה זו סיבה טובה למסיבה, כפי שמעידה הכותרת להלן, שהופיעה למחרת ב"דבר":

למעלה מ-300 עלו היום בנמל ת"א

שמחת יהודים הנכנסים בשער ציון. — סדר, אדיבות, זריזות, דיקנות

בעליה זו עמדו עובדי נמל תל-אביב
במסכתן. דיוקנות ואדיבות ואחריות מלי-
אה. המוודות לא הודרו מהאניה ברשת
— כמקובל בממלכת אנדרים, אלא הוסימו
בוהירות בארגונים מיוחדים וסודרו אחר
כך בסירות הגדולות. מתרציל לאולם
המסע הובלו החבילות בעגלות יר.

העלאת הנוסעים נסתיימה ב-10.15.
ידדן 312 אי"ש.

זעזעה נחכה לעליה של עולים
הרשית בשערי ציון, נמל תל-אביב. שי-
בואו לארץ להיות ולעבוד בה.

ב-6.30 נכנסה „עליה“ והרגל הציוני
מתנוסס עליה, לכריכת הטענין. קבוצה
ראשונה של נוסעים — בראשה ד"ר א.
דופין — עולה לרציף לקול השואות
הנאספים. הצלמים ושליח „הרמל-פילם“
עובדים במרץ.

סירת-מנוע שניה, שתובאה מטריפולי
ותוקנה במספנת הנמל (עוד הכוקר נער
שו כה העבודות האחרונות) (וטרם נקרא
לה שם) הצטרפה ל„עליה“. גם בזו יש
מסום ל-40 נוסעים.

וזאת תמצית הידיעה ב"דבר":

זה היום קיינו לו: לא פתיחת בני-
נים ולא עליה סמלית של נוסע אחד:
מאות נוסעים עלו הבוקר בחוף תל-
אביב. ורבה היתה השמחה וההתענינות.

הבוקר היה יפה, הים שקט, „כשולי“
הן" — אוטרים הספנים. „פולונייה“ התי-
קובה קצת אל החוף. אוירון יהודי חג
מעל לנמל ולאניה. ביט יצאו בסירה
„עליה“ הפקידים שלא לנו באניה.

PALESTINE LINE
 KONSTANZA - ISTANBUL - JAFFA - HAIFA - PIRAEUS - ISTANBUL - KONSTANZA
 Gdynia-America Shipping Lines, Ltd.

**עַהֲסֵקוּרְסִיעַ
 קִיּוֹן אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל**

אֵינְנוֹ אַרְיֵנָעַם רוֹדֵךְ רַעֲי טוֹרִימָטֶנְג־אֶבְטִילִיִּנוֹג
 בִּיַּם צ. ט. מִן רוֹדֵר צִיֹּן אֶרֶץ אִין פּוֹלְדֶנ
 די עִירִיטֶט טוֹרִיסטֶען טַיִטֶל פֿאַרשט עב און דעפֿאַט ה. מ. פּאַסֶפּֿיק.
 די צווייטע טַיִטֶל פֿאַרשט אל רַעב פּאַסֶטֿס פּאַסֶפּֿיק ה. א.
 בִּירֶק טוֹשֶׁן פֿאַררֶען טַיִטֶל רֶעב בְּקִיפֶיק פּוֹלִיסֶיקר פּוֹ. א.
 אַרְיֵנָע. די בִּוִיזֶנען וֶעקֶען טַיִטֶל רֶעב פּוֹסֶיק קַלֶּט — דֶּלל לֶפֿטֶטֿען
 פּוֹלִיסטֶיען אִין מֶלֶךְ טַיִטֶל קַלֶּט — דֶּלל לֶפֿטֶטֿען פּוֹסֶיק קַלֶּט אִין
 מֶלֶךְ טַיִטֶל קַלֶּט דֶּלל לֶפֿטֶטֿען. אִין די רֶעכֶטֿן בִּוִיזֶנען נֶחֱמֶען פּוֹסֶיק
 פּוֹלִיס די רֶעכֶטֿען פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹלִיסטֶיען טַיִטֶל פּוֹ. א. מ.
 אַנְטוֹרֶטֿען פּוֹסֶיק טוֹרִיסטֶען קֶפּֿען די פּוֹסֶיק וֶעלֶכֶּן פּוֹסֶיק וֶעקֶענטֶען
 בְּקִיפֶיק. פּוֹסֶיק טוֹרֶען אִין פּוֹסֶיק וֶעלֶכֶּן פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ.
 נֶחֱמֶענטֶען בְּקִיפֶיק. טוֹרֶען אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק
 אֶרֶץ אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין
 פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק
 פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ.

LINJA PALESTYŃSKA
 GDYNIA-AMERYKA LINJE ŻEGLUGOWE S.A.

פּוֹלֹנְיָה
 אֵינְנוֹ הַדָּר הַגְּדוֹלָה וְהַמְּהִירָה בְּיוֹתֵר בְּקוֹ
 15000 טון
חֵיפָה-פִּירָאוֹס (48 שְׁעוֹת)
קוֹשֶׁטֶה-קוֹנְסְטַנְצָה
מְחִיפָה
בִּיּוֹם שְׁלִישִׁי בְּשַׁעַת 3 אַחֲרָצ
 הַסוֹכֵינָה הַכּוֹלֵיס
 מַדֶּדְנֶגּוֹף וְשׁוֹת
 פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ. אִין פּוֹסֶיק טַיִטֶל פּוֹ. א. מ.

כדי למלא בנוסעים את הפלגותיה של "פולוניה", התמידה סוכנת האוניה, חברת מ. דיזנגוף, לפרסם אותה בעיתונות המקומית (למעלה מימין: "דבר" 1937). בעלת האוניה, מצידה, ערכה מיבצעי שיווק בחו"ל, שהציעו ליהודים בפולין ובארה"ב, שיט תענוגות באוניותיה, לביקור בארץ ישראל. למעלה באמצע: מודעה בידיש בעיתון הוורשאי "היינט". משמאל ובאמצע: כרזות של החברה באנגלית ובפולנית.

הדאר שימטר לא יאחר מיום ג, 15 לאוקטובר

נחפה עץ שקה	1.10	אהח"צ
נידושלים עד שקה	7.45	כבוט
נהל-אביב עד שקה	9.90	כבוט
ניפו עד שקה	9.40	כבוט
יוקה עץ האניה, 19 לונדיה		
וינק עץ, טיטלון אורינט אקספרסי		
לאהונה	—	ביום חמישי בשעה 5 אהח"צ
לבלגרא	—	ביום ששי בשעה 9.35 בליה
לכורסט	—	בשבת 6.10 כבוט
ליניא	—	" 2.11 אהח"צ
לפראג	—	" 5.00 אהח"צ
לברלין	—	" 11.07 בליה
לברוסל	—	ביום ראשון 8.18 כבוט
למאריס	—	" 9.15 כבוט
לרשת	—	" 12.45 אהח"צ
ללונדון	—	" 4.30 אהח"צ

בנוסף להולכת נוסעים עסקה "פולוניה" גם בהעברת דואר בין ארץ-ישראל לאירופה והובלת מטענים מסחריים – החל מקורות עץ וקרשים מפולניה לארץ-ישראל וכלה בתפוזים מארץ-ישראל לרומניה.

בתצלומים: למעלה מימין - מידע לציבור על מועדי הגעת הדואר היוצא מהארץ לאירופה ב"פולוניה". למעלה - מטען הנוסעים מועלה לסיפון בקונסטנצה. מימין - מטען של עצים מפורק מה"פולוניה" בארץ.

יהודה ארזי בשנות ה-30

שלא בידיעת איש מעובדי החברה וצוות האוניה, נוצלה תנועת מטענים זאת על ידי ה"הגנה", להברחת נשק בלתי לגאלי מפולין ארצה. מי שעמד מאחורי המיבצע הזה היה אחד מאלופי הרכש של ה"הגנה", יהודה ארזי.

ארזי, יליד פולין ודובר פולנית רהוטה, פגש בארץ באמצע שנות ה-30 זוג תיירים נוצרים מפולין והתיידד איתם. מספר ארזי בזכרונותיו: "הבעל תפס מישרה חשובה בשירות החשאי של הצבא הפולני ואשתו הייתה יועצת לענייני המזרח הקרוב במשרד האוצר הפולני... הראיתי להם את הארץ ותוך כדי כך סיפרתי להם על ה'הגנה' ועל האפשרות הגוברת והולכת של התנגשות בין הערבים ליהודים. במשך הימים שבילינו יחד, גדלה והלכה אהדתם לענייננו...

"לפני שעזבו את הארץ שאלתי אותם במישרין אם סבורים הם שהממשלה הפולנית, אם תתבקש, תהיה מוכנה לספק ל'הגנה' נשק..."

לאחר שקיבל תשובה חיובית, נשלח ארזי לוורשה על ידי ה"הגנה", ושם עקב מקרוב אחר ההתפתחויות בנושא. "עברו רק ימים אחדים והודיעוני, כי ראש הממשלה תמך בתוכניתי וכי הקבינט נתן רישיון למחלקת יצוא הנשק למכור כל סוג נשק שיבוקש על ידינו. לא היו לי כל אשליות בדבר הסיבות לכך: רצונם להבטיח מקום, שאליו יהיו היהודים נוטים להגר מפולין..." עם זאת היתנו הפולנים את הרשיון בכך שהבריטים לא יידעו לעולם על העיסקה.

ארזי לא איבד זמן, הזמין מייד משלוח לדוגמה וקיבל מהמפעל הפולני שייצר את הנשק 25 רובים, שני מקלעי "בראונינג" ו-30 אלף כדורים... הבעיה הייתה כיצד להעבירם ארצה מבלי שהבריטים יידעו זאת.

מוחו הקודח של ארזי מצא עד מהרה את הפיתרון: הטמנת הנשק בתוך הגלגלים הכבדים של שני מכבשי דרכים, שיישלחו ארצה באוניה "פולוניה". אלא שאת המכבשים היה צורך לייצר – ומי יעשה זאת?

כאן שיחק המקרה לידיו של ארזי. יום אחד, כשעבר ברחוב בוורשה, נתקל במכירה פומבית של ציוד מבית מלאכה שבעליו נקלע לקשיים כספיים ולא יכול היה להחזיר את חובותיו. "ניגשתי אל האיש, הונגרי בשם פוסטאב שפטלה, ושמעתי ממנו כי כל חובו אינו מגיע אלא לכמה מאות זהובים. בו במקום אמרתי לשפטלה שאני נכון לפרוע את חובותיו והוא יוכל להחזיר לי את הסכום אחר כך בימי עבודה. הכסף שולם לפקיד ההוצאה לפועל והמכירה בוטלה... שפטלה לא האמין תחילה בכל המתרחש, אולם משנוכח כי ניצל באמת מפשיטת רגל, פרץ בצחוק היסטרי ודמעותיו ניגרו על פניו."

בעיקבות זאת היה שפטלה מוכן לעשות כל מה שידרוש ממנו ארזי – וכך נולדו המכבשים. ארזי שירטט מייד תוכנית לייצור שני מכבשי דרכים נגררים, שעיקרם צילינדר ברזל כבד מאוד שאורכו 1.50 מ', קוטרו 65 ס"מ ועובי דפנותיו 16 ס"מ. לגלגל זה חובר יצול, שאיפשר את גרירתו על ידי טרקטור או סוסים.

ממשיך ארזי: "ביום שבת אחד, אחר הצהרים, לאחר ששני הפועלים העובדים בבית המלאכה עזבו, באתי לשם. החלקים היו מוכנים להרכבה ולריתוך. אמרתי לשפטלה, כי בטרם ירתך את המיכלים, ברצוני לטמון בהם חומרים מסויימים". ואכן, "עם חשכה הבאתי מכונית משא טעונה נשק. שפטלה ואני כלאנו עצמנו בבית המלאכה והתחלנו עובדים ללא הפוגה. הרובים ומכונות היריה של המשלוח הוצאו ועורטלו מאריזתם המקורית, נעטפו בצמר גפן ובנייר והוכנסו למיכלים... לבסוף נסגרו המיכלים הרמטית ורותכו..."

הנשק שהוברח במכבשים. מימין: מקלע
"בראונינג" מתוצרת פולין, שקיבל ב"הגנה"
את הכינוי "רקס". משמאל: גרסה פולנית
של הרובה הגרמני "מאוור 98".

"שפטלה הביא עגלה ואנו הטענו את המכבשים עליה בעזרת מנוף ושלחנו אותם לתחנת הרכבת... באמצעות סוכן משלוחים רגיל נשלחה ה'סחורה' ברכבת לרומניה, כדי להטעין אותה באניה 'פולוניה', העומדת להפליג מקונסטנצה לחיפה. אני עצמי עליתי באותה אניה כדי לשוב לארץ. עגנו בחיפה ועוד בהיותנו בנמל עקבתי אחרי פריקת המטען... ראיתי את מטעני היקר מונף החוצה ממעמקים ומושם אי שם... שומרי המחסנים ושוטרים בריטיים עברו בקרבתם בלי שים לב וידעתי אז, כי המיבצע הצליח."

שאל אביגור, איש רב פעלים בזכות עצמו ב"הגנה" ולאחר הקמת המדינה במערכת הביטחון, הוא אשר קיבל את שני המכבשים שבתוכם הוסתר הנשק הפולני. הוא מספר על כך, כי "כשנתקבל משלוחו הנסיוני הראשון והצנוע של יהודה מפולין, באחד ממכוני המים המוסתרים מעין זר בסביבות נהלל... לקחתי חלק בפתיחת המכבשים... כשנגלה לפנינו הנשק אורו עינינו ולבותינו פירכסו משמחה: סוף סוף נשק חדש ונוצץ – הישר מבית החרושת. לא כאותם הרובים המשומשים שעלה בידינו לרכוש מידי הערבים בארץ ואף לא כנשק המחודש ברובו, שהגיענו מבלגיה. "מיד היטבנו את לבנו. יהודה היה נוהג לצרף לתוך מיכלי המשלוח נקניקים משובחים, בקבוקי משקה וטבלאות שוקולדה – להנאת המשתתפים ב'מיצוות' הפתיחה..."

"כל המשלוחים (ההדגשה על כל) ששלח יהודה מפולין, הגיעו בשלום לידי ה'הגנה' בארץ... עד פרוץ המלחמה (מלחמת העולם השנייה) נתקבלו מפולין כ-2570 רובי מאוור, 225 מקלעי ר.ק.מ., כ-10,000 רימוני יד מטיפוס פולני, כשני מיליון כדורים לרובים ולמקלעים, אקדחים על תחמושתם ועוד ועוד. היתה זו תרומה יקרה ונכבדה בימים השחורים ההם..."

מצבת הנשק האל ודחמושת באור ליום 31.3.49

תאור	כצבא	ביטוחים	במחסנים סגורים	סמיכ	החומר
מרגמה 3"	387	108	163	678	162099
מרגמה 2"	904	271	488	1673	101463
מרגמה רור	23		18	36	1282
יגמה 60 סמ.	14		19	33	2776
ט 2	54		2	56	11483
פיאס	898	149	220	1267	39766
כזקת	17		4	21	1568
רובת א.ס.	57		4	61	5641
פכו"י 0,5	3		2	5	610137
* 0,8 באוירון	88		88	88	
* בזה	592	63	190	945	ראח: רובת גרמני
* באוירון	16		16	16	
פכו"י חומקס 12,2	14		14	14	368943
ט.ג. 151	34		34	34	162991
ט.ג. 131	40		40	40	516061
ט.ג. 17	2		2	2	רובת גרמני *
כזקת 300	77	14	64	155	9773677
* 300 באוירון	251		213	464	רובת אנגלי *
* 303	38		38	38	
* 303 באוירון	72		72	72	
ויקרט 300		61	4	65	כזקת 300
ויקרט 303		3		3	רובת אנגלי *
חומקס 8 סמ.		19		19	רובת צרפתי *
פלקס ט.ג. 34	3422	492	1345	5259	גרמני *
199	539	130	124	795	אנגלי *
* שר	134	160	42	316	2386330
* כזקת		68	9	77	רובת אנגלי *
רקס		118	6	124	גרמני *
רובת גרמני	32012	6000	9625	47637	60056330
* אנגלי	5179	6285	1769	13235	7725517
* לפלטים	127		7	134	רובת אנגלי *
* צרפתי		942	193	1135	1081193
חפת	29483	3186	7960	30629	10901319
טוסי 45	575	109	96	780	524362
אקדחים	3544	1168	1032	5744	1100186
אקדחי רקס	803	139	414	5083	218505
כזקת 300	7704		460	8164	
* אנגליים	90		4140	4230	210791
טוסיים					42651
כזקת 300					863
גרמני					

אביגור מוסיף, כי "הברחת כמויות כאלו של נשק לא יכלה להיטתר לאורך ימים מסוכני המודיעין הבריטי, שהתחקו אחרי ה'הגנה' גם בחו"ל... הבריטים מחו על כך והפולנים הפסיקו את המשלוחים... אך לא ארכו הימים ותמורת תשלום מתאים הצליח יהודה להצטייד בתעודת סוכן רשמי לרכישת נשק מטעם ממשלת אסטוניה - והפעולה בפולין נמשכה." ארזי המשיך במעלליו והצליח להביא מפולין אפילו ארבעה מטוסים קלים מדגם ר.ו.ד., שראשוני הטייסים של ה"הגנה" והפלמ"ח אומנו בהם. אבל שיא הצלחותיו באותם ימים היה רכישת מפעל פולני שלם לייצור תחמושת, שנסגר ומכונותיו הוצאו למכירה לכל דורש. רכישה זו נודעה למודיעין הבריטי והמכונות כמעט נפלו בידי הבריטים כשנשלחו ארצה, אולם לארזי נודע הדבר בעוד מועד והוא היפנה את המכונות ללבנון, שם עוכבו כשנתיים, לפני שהגיעו ארצה. בסופו של דבר, הותקנו המכונות בסתר ב"גבעת הקיבוצים" ליד רחובות ושם ייצרו עבור ה"הגנה" מיליוני כדורי 9 מ"מ. אלא שמפעל זה כבר לא נשלח מפולין ב"פולוניה", אלא באוניה אחרת.

המקלעים שהבריא ארזי ארצה הגיעו עם קום המדינה למחסני צה"ל, כפי שמעיד המיסמך משמאל, על מצבת הנשק והתחמושת בצה"ל בשלהי מלחמת העצמאות. החץ האדום מצביע על הנתונים לגבי מקלעי הרקם של ארזי.

"פולוניה" בימיה הטובים.
בתצלום: שחפים מקדמים
את פני האונייה בכניסת
הבכורה לנמל הבית שלה
בגדיניה, פולין, ב-1921.

מבלי שאיש יהיה מודע לחלקה של "פולוניה" בהברחת הנשק ארצה, המשיכה האונייה בהפלגותיה בין קונסטנצה לחיפה ולתל-אביב, עד שגילה המופלג – כ-30 שנה – נתן את אותותיו בה ולמרות שעברה שיפוץ ב-1938 בנמל פיראוס, הוחלט להוציאה מהשירות. היא נמכרה לפירוק לגרוטאות בתאריך ביש מזל: 1 בספטמבר 1939, היום בו פלש הצבא הנאצי לפולין ופתח בכך את מלחמת העולם השנייה.

סוף

ליקט, כתב, ערך ועיצב: בני גבירצמן
תודות לדודו דיין על סיועו בהכנת מצגת זאת